

S. S.

"The Scientific Renaissance, 1450-1630", Marie Boas, London 1962 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 13/2, 476-477

1968

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

NOTATKI BIBLIOGRAFICZNE

G. P. Matwijewskaja, *Uczenie o czislie na sriedniewiekowom bliżniem i sriedniem wostokie*. Izdatielstwo „FAN” Uzbecksoj SSR, Taszkient 1967, ss. 341.

Wydana pod egidą Instytutu Matematyki im. W. I. Romanowskiego Akademii Nauk Uzbeckiej SRR publikacja historyczna na temat nauczania o liczbie na Bliskim i Środkim Wschodzie, została przygotowana w ramach wieloletniego planu badań historii matematyki w tym instytucie pod kierunkiem akademika S. Ch. Si-radżinowa. Celem tej pracy było uogólnienie znanych już faktów i na podstawie nowego materiału odtworzenie stanu nauczania o liczbie na Bliskim i Środkim Wschodzie w wiekach średnich (arytmetyka teoretyczna i praktyczna oraz algebra). Takie ujęcie problemu wymagało omówienia prehistorii nauczania w tym zakresie i dlatego znaczną uwagę udzielono wynikom uzyskanym w matematyce starożytnej Grecji i Indii. W końcowej części pracy wykazano jaki wpływ miały prace uczonych wschodnich w dziedzinie matematyki na rozwój nauki europejskiej w XII—XVII w. Materiałem wyjściowym do opisanía niektórych rozdziałów tej pracy były dokonane przez autorkę przekłady arabskich rękopisów matematycznych. Praca została napisana na podstawie danych czerpanych z literatury oraz materiały wielu arabskich rękopisów IX—XIII w. Praca składa się z następujących rozdziałów: liczba i wielkość w dawnej Grecji, matematyka na Bliskim i Środkim Wschodzie w wiekach średnich (przytoczono tu m.in. krótkie dane bio-bibliograficzne 66 matematyków i astronomów wschodniego średniowiecza), arytmetyka teoretyczna na średniowiecznym Wschodzie, arytmetyka praktyczna, algebra, nauczanie o irracjonalizmie, teoria stosunku wielkości, rozwój pojęcia liczby, o wpływie prac uczonych wschodnich na rozwój matematyki w Europie. Praca zawiera bogaty wykaz literatury, składający się z 1039 pozycji, w tym 393 w jęz. rosyjskim a pozostałe w językach obcych (m.in. w jęz. polskim: *Awicenna*, 1953). W treści pracy umieszczono reprodukcje fragmentów niektórych archiwalnych prac rękopiśmiennych a na końcu podano rejestr nazwisk. Książka jest przeznaczona głównie dla historyków.

J. K.

Marie Boas, *The Scientific Renaissance, 1450—1630*. Collins, London 1962, ss. 380, ryc. 18.

Autorka, pochodząca ze Springfield, wykłada historię i logikę w Indiana. Początkowo studiowała chemię, stąd zapewne jej publikacja z 1958 r. nosi tytuł *Robert Boyle i chemia XVII wieku*. Później dopiero zmieniła swoje zainteresowania. *Nauka odrodzenia* należy do serii tomików (*Greckie początki współczesnej nauki, Od Galileusza do Newtona, Nauka wieku rozumowania, Fizyka XIX wieku, Biologia XIX wieku, Fizyka XX wieku, Biologia XX wieku*), wydawanych przez męża autorki dra A. R. Halla, z którym też przygotowuje do druku nie znane pisma Newtona.

Książka składa się z jedenastu rozdziałów. Pierwszy ma charakter wprowadzenia i porusza następujące kwestie: nauka i nauczanie, popularyzacja wiedzy, humanizm, humanizm i nauka, humanizm i wiedza średniowieczna, nauka i nawigacja, kartografia, instrumenty nawigacyjne, zagadnienia astronomiczne, ruchy ciała niebieskich, matematyka astronomiczna, Mikołaj z Kuzy, Peuerbach, Regiomontanus. W rozdziale II autorka kreśli rozwój botaniki, zoologii, ornitologii, embriologii (Gessner, Rondelet, Belon, Cesalpinus i in.). Następne dwa rozdziały (III i IV) są poświęcone osiągnięciom astronomii, w szczególności zaś reakcji wywołanej odkryciem Kopernika (rewolucja kopernikańska); do tego tematu autorka nawiązuje też

w dalszych rozdziałach. Z kolei (rozdział V) zajmuje się rozwojem nauki lekarskiej, w szczególności zaś anatomii opisowej (Leonardo da Vinci, Vesalius, Berengarius, Fernelius i in.). W dalszym ciągu (rozdz. VII) mowa jest o koncepcjach paranaukowych: alchemii, astrologii, magii naturalnej, magnetyzmie itp. W rozdziale VII omówione są najważniejsze osiągnięcia na polu matematyki. W rozdziale VIII daje autorka pogląd na zagadnienie nauki i nauczania. Osobne miejsce (rozdział IX) poświęciła początkom fizjologii (R. Columbus, Cesalpinus, Serwet, Harvey). W rozdziale X porusza zagadnienia związane z receptą kopernikanizmu (stosunek Keplera do myśli Kopernika, aspekty religijne, mistycyzm matematyczny, stanowisko Tychońa itd.). W ostatnim rozdziale jest mowa o odkryciach takich, jak teleskop, o satelitach Jowisza, Galileusza, o debatach na temat gwiazd, wiedzy i religii itp. W *Epilogu* autorka podkreśla różnice zachodzące między charakterem nauki średnio-wiecznej i nauki renesansowej, na jej funkcję i powiązania z filozofią.

Książka ma charakter wykładu obejmującego najcenniejsze osiągnięcia na polu nauk przede wszystkim przyrodniczych, kosmologii w szerokim znaczeniu. Cechuje go swoiste ujęcie autorki, w którym główny akcent spoczywa na samym zagadnieniu rozwoju i funkcji osiągnięć naukowych, przy odpowiednio dobranym materiale faktograficznym.

S. S.

H. Willson Coates, V. Hayden White, *The Emergence of Liberal Humanism*. Mc Graw-Hill, New York 1966.

Książka stanowi wnikliwe studium wszystkich prądów umysłowych w Europie od czasów załamania się cywilizacji średniowiecza w XIV w., poprzez okres oświecenia, aż do rewolucji burżuazyjnych włącznie. Temat potraktowany został raczej analitycznie niż opisowo. Autorzy śledzą główny nurt cywilizacji zachodniej, przedstawiając go tu jako liberalny humanizm, i starają się określić jego pochodzenie, składowe, rozwój i perspektywy.

Treść: Odrodzenie włoskie — zaczątki krytyki odziedziczonej tradycji i początki humanizmu świeckiego. Rozpad jedności chrześcijańskiej na Zachodzie — renesans północny, rewolucja protestancka i reakcja katolicka. Nowy światopogląd religijny — tolerancja i wolnomyślicielstwo. Nowy światopogląd polityczny — państwo narodowe i kierunki myśli politycznej. Nowy światopogląd ekonomiczny — merkantylizm i ekonomia utopijna. Nowe pojęcie przyrody i przewrót naukowy. Formowanie się nowoczesnej myśli w XVIII w. Wiek XVIII — wielka analiza. Postęp i upowszechnienie wiedzy. Wolność religijna i umysłowa. Wolność obywatelska i polityczna. Wolność ekonomiczna i społeczna. Ideologia rewolucji i kontrrewolucji.

Witold Paweł Cienkowski, *Poligłoci i hieroglify*. Nasza Księgarnia, Warszawa 1967, ss. 407, ilustr.

Jest to popularnonaukowa praca językoznawcza poświęcona kolejno: dziejom pisma (pierwsza część książki), pismu Majów i historii jego odczytania, przede wszystkim historii pracy Jurija Knorozowa w tym zakresie (część druga książki), fenomenalnym poliglotom (część trzecia, s. 252—303), wreszcie zagadnieniu, jak się uczyć języków obcych.

Wśród przedstawionych przez W. P. Cienkowskiego poliglotów, znających po kilkanaście czy kilkadziesiąt języków (w wypadku kilku poliglotów liczba języków przekracza i setkę!) jest kilku uczonych: Giuseppe Mezzofanti (1774—1849), profesor języków starożytnych na uniwersytecie w Bolonii, następnie kustosz biblioteki wa-